

НЕБОЈША ДАМЊАНОВИЋ
Историјски музеј Србије, Београд

ОСТАВШТИНА СВЕТИСЛАВА СТЕФАНОВИЋА-ЋЕЋЕ У ИСТОРИЈСКОМ МУЗЕЈУ СРБИЈЕ¹

У току 1996. године Историјски музеј Србије је увећао своје збирке, вредним поклоном, оставштином Светислава Стефановића-Ћеће, родног хероја, генерала, високог функционера ФНРЈ – СФРЈ. Оставштину нам је поверила Љубица Стефановић, његова супруга, којој и овом приликом Музеј изражава захвалност.

Упутно је на самом почетку рећи нешто о личности Светислава Стефановића-Ћеће.²

Рођен је 1910. године у источној Србији, у Кучеву. После завршене четворогодишње основне школе у родном месту и два разреда гимназије у Великом Градишту, врло рано, већ 1923. године, Светислав Стефановић-Ћећа одлази у Београд где шегртује, учећи трговачки занат. Ту, преко чланства у струковним организацијама бива обухваћен и привучен пропагандном акцијом илегалне Комунистичке партије Југославије, па 1927. године постаје члан Савеза комунистичке омладине Југославије.

Упоредо са све живљом активношћу у илегалним скојевским групама, нижу се хапшења и судски процеси. Светислав Стефановић-Ћећа је један од осуђених на великом процесу комунистима, 1928. године у Београду. Након изласка из затвора напушта Југославију 1929. године, да би наредних неколико година провео у СССР-у, другој отаџбини свих комуниста света тога времена. Тамо се школује на познатом КУНМЗ-у³ и најзад 1933. године, са специјалним задужењима, илегално враћа се у Југославију.

Ухапшен у Загребу 1934. године, осуђен је на 4 године затвора. Казну је издржао у затвору у Сремској Митровици, ангажујући се у расправама политичких затвореника, држећи у почетку, по сопственом казивању страну, познатој контроверзној личности југословенског комунистичког покрета, Петку Милетићу. Пошто је Стефановићево држање пред полицијом у

¹ Оставштина чини посебан фонд Светислава Стефановића-Ћеће у Историјском музеју Србије. У току је процес музеолошке обраде архивске грађе и предмета који чине садржај фонда. Због тога је у овом тренутку могуће дати само општу информацију и сумарни преглед поклоњене оставштине.

² Преглед основних података о личности Светислава Стефановића, написан је на основу његових аутобиографских казивања.

³ Комунистички универзитет националних мањина запада.

истрази, оцењено од стране виших инстанци КПЈ, као "некомунистичко" искључен је из партије 1935. године, одлуком Централног комитета КПЈ.

По изласку из затвора 1938. године одлази у родно место, Кучево, а затим у западну Србију, код брата апотекара у Осечину. Враћа се у Београд, где је 1939. године од стране Покрајинског комитета КПЈ за Србију, поново примљен у партијско чланство.

У устанку 1941. године, радећи као инструктор КПЈ, у Крагујевачком и Чачанском партизанском одреду, један је од организатора ослободилачке и револуционарне борбе у Шумадији и западној Србији.

После повлачења партизана из Србије, Светислав Стефановић-Ђећа се налази на руководећим местима у партизанским јединицама у Црној Гори и Херцеговини, у току 1942. године. Од јесени исте године деловао је по задатку добијеном од ЦК КПЈ у Далмацији, као високи партијски функционер, све до маја 1944. године. По оснивању Одељења за заштиту народа, при Повереништву за народну одбрану Националног комитета ослобођења Југославије, у пролеће 1944. године, одређен је за заменика начелника ОЗН-е за Југославију.

У врху службе безбедности, федеративне Југославије, остаће дуже од две деценије, будући прво заменик министра, а онда од 1953-1963. године и савезни министар (секретар) СУП-а Југославије.

У једном од преломних тренутака историје социјалистичке Југославије, у времену Титовог обрачуна са Александром Ранковићем и кадровима из Србије у врху југословенске службе безбедности 1966. године, било је одлучено да се из политичког живота уклони и Светислав Стефановић-Ђећа, као човек из најближег окружења, смењеног потпредседника Републике.

Последње године живота провео је у дубокој повучености и наметнутој изолацији, напуштен и од најближих пријатеља. Једину подршку нашао је у супрузи Љубици, чијом бригом је и сахрањен 1980. године у Београду, мимо сваког званичног протокола.

Уступљена грађа везана превасходно за личност Светислава Стефановића-Ђеће, може се поделити на неколико хронолошко-тематских целина.

а) Прву групу би чинили биографски подаци и сећања Светислава Стефановића-Ђеће, која су настајала разним поводима, у различитим тренуцима Стефановићевог живота. Биографски (аутобиографски) подаци најчешће су упућивани у широј или сажетој форми, комисијама и страначким телима партије којој је Стефановић припадао, или пак војним командама и управама, јер је аутор ових осврта био и високи официр Југословенске армије, односно ЈНА.

У изјавама биографског карактера, датим непосредно после завршеног рата, дакле после 1945. године, има података који се касније губе, нестају. Тако нпр. у аутобиографији писаној 1946. године и упућеној Централном комитету КП Србије, Светислав Стефановић помиње да је 1935. године искључен из КПЈ, због, како сам наводи, "некомунистичког држања пред полицијом".

Казивања Стефановићева о прошлости, сећања су оданог припадника једне револуционарно оријентисане странке. Од више примерака сећања, различитог обима (понекад је само реч о скромним белешкама) издвајају се копије стенографских бележака, сачињених 1969. године од стране архивисте Златије Вујановић, из Историјског архива Београда, обима 76 страна. Светислав Стефановић овде говори превасходно о активностима организација КПЈ и СКОЈ-а, у периоду између два светска рата, залазећи и у време Другог светског рата, закључно са 1944. годином. Писана сведочанства и документи политичког активисте, који од 1926, 1927. године континуирано делује у горе наведеним организацијама, у Југославији и иностранству (СССР-у), на робији у Сремској Митровици, у револуцији и ослободилачком рату 1941-1945. године, омогућују нам да боље разумемо начин рада комунистичке илегалне политичке организације, а такође нуди и обиље података о њеним истакнутим припадницима. У делу сећања, која се односе на време Другог светског рата, пада у очи крајња шкртост у текстовима посвећеним боравку у Далмацији (од септембра 1942. до маја 1944. године). Аутор само констатује, да је овај изузетно дуги период провео као инструктор ЦК КПЈ, при ПК КП Хрватске за Далмацију.

б) Документи и факсимили докумената из времена Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевине Југославије и периода Другог светског рата, чине другу групу грађе која је у тесној вези са напред описаном првом групом. Углавном је реч о материјалима, насталим у истрази, као и о судским пресудама групи комуниста, међу којима и Светиславу Стефановићу-Ћећу у Београду 1928. године. Такође, треба поменути и документе Управе полиције у Загребу, из фебруара 1934. године, када је Стефановић ислеђиван, после повратка из Совјетског Савеза.

Међу ратним документима привлаче пажњу 23 фотографије из времена ослобођења Београда и група од 12 докумената, оригиналних и преписа, из времена боравка у Далмацији, од 1942. до 1944. године.

в) Трећу и најбројнију групу грађе чине документи везани за делатност Светислава Стефановића у Савезном СУП-у (где је и провео највише времена), Савезној Скупштини СФРЈ, Централном комитету СКЈ и СИВ-у. Можда најзанимљивији део, с обзиром на поверљиви карактер који су имали, представљају подаци и документи, настали радом различитих канцеларија и личности из Државне безбедности и СУП-а, упућени Стефановићу.

Мимо наведеног, преовладава обиље молби, жалби и захтева, упућених на личност Светислава Стефановића, најчешће од стране људи, родом из краја његовог порекла (Кучево, источна Србија) или оних, одакле год били, чије су се судбине макар на кратко, преплеле са животним путем Стефановића-Ћеће. Колико год биле личне, ове молбе говоре о приликама које су владале у одређеним сегментима друштва друге Југославије и садрже биографске податке који су често од ширег значаја.

Велики део грађе, у овом делу, чине Стефановићеве говори, чланци и предавања, као и интервјуи дати готово по правилу, у пригодним приликама, поводом различитих годишњица итд.

Посебно место заузимају материјали везани за Четврти, Брионски пленум ЦК СКЈ, 1966. године, на којем је Светислав Стефановић-Ђећа, заједно са тадашњим потпредседником Републике, Александром Ранковићем, тешко оптужен и лишен политичке моћи. Детаљну анализу и оцену заслужују у овој групи докумената, материјали СИБ-а и Савезног јавног тужилаштва поводом овог политичког "случаја", речено терминологијом оног времена, као и писмо Светислава Стефановића-Ђеће, упућено Јосипу Брозу Титу.

Изван три велике, наведене групе докумената и грађе, стоје примерци кореспонденције, службених позивница и честитки.

Уз све наведено треба поменути и документа, материјале и предмете везане за активност Светислава Стефановића у Ловачком савезу. Овде би најзанимљивији били примерци ловачке одеће Стефановића-Ђеће, као и његови ловачки трофеји.

У целини гледано, поклоњени предмети и грађа, разврстани у 30 фасцикли и неколико посебних свезака, са око 400 јединица (грађе), представљају драгоцено сведочанство о нашој новијој историји.